

שהולכים לחומרא לגבי צרתה, ולכן אוסרים אותה להתייבם כצרת ערוה] — אמרי אינשי, יבואו אנשים לטעות ולומר, מכך שצרתה אסורה להתייבם, דקידושי של קמא קדושיין הן, שלכן צרתה צרת ערוה, ואילו קידושי דבתרא — לאו קדושיין!

שיטעו לחשוב שאינה צריכה גט מהשני, לפי שיחשבו את השני כמי שקידש אשת איש, שאין קידושי קידושיין, בעוד שלפי האמת, קידושי השני הם קידושיין מן התורה, והחשש לקידושי הראשון הוא רק חומרא מדרבנן.

וכמו כן, אם יחזור המקדש ויקדש את אחותה של הערוה, וימות, ונאסור את צרת הערוה להתייבם, יטעו אנשים לחשוב שחלו קידושי בערוה, שלכן צרתה צרת ערוה, ולא חלו קידושי באחותה [לפי שאין קידושיין תופסים באחות אשה].

ויבוא לשאת אחיו מאמו, היות שיחשוב שלא נישאה לאחיו.

בעוד שלפי האמת תפסו בה קידושי אחיו, והיא אסורה עליו כדין אשת אחיו מאמו, שאין בה היתר יבום, והיא אסורה גם אחר מות אחיו.

ואם כן, תיקשי, הכיצד מחמירים אנו, במקום שהחומרא יכולה להביא לידי מכשול להתיר אשת איש, או אשת אחיו מאמו?!

אמר ליה רבה: כיון דקא מצרכת ל'צרת לא-א ערוה' חליצה — מידע ידעי דקדושי הערוה אינן קידושיין, וזה שאין צרתה מתייבמת, חומרא בעלמא הוא, ואין היא צרת ערוה.

ולכן, לא יבואו לידי טעות, אם יקדש הוא

אל תאסרנה מספק, אלא העמידנה על חזקתה, שהיא מותרת ליבם!?

אמר לו רבה: התם, בספק קידושיין, אנו הולכים לחומרא, ואוסרים אותה להתייבם.

ולקמן תבאר הגמרא מדוע בספק גירושיין של הערוה אין אנו מחמירים מספק לאסור אותה לשוק בלי חליצה.

ותמה לו אביי: הרי האי חומרא — חומרא דאתי לידי קולא הוא!

שהרי יש לחשוש, שכתוצאה מכך שהחמרת לחוש לקידושי ספק של הערוה, ולאסור את צרתה להתייבם כדין צרת ערוה, תצא מכך הנהגה לקולא, ויבואו האנשים לטעות ולהתיר אשת איש. כי —

זימנין דאזיל הוא, המקדש, שקידש את הערוה בקידושי ספק, ומקדש לה לאחותה השניה [של הערוה, שקידש בקידושי ספק]. בקדושי דאני.

ומן הדין אחותה השניה מקודשת לו, כי קידושי הספק של האחות הראשונה לא תפסו, כיון שיש לנו להעמידה על חזקתה שאינה מקודשת לו.

ואי נמי, זימנין דאתא איש אחר, ומקדש לה לדירה, לערוה שהתקדשה בקידושי ספק, בחיי בעלה, בקדושי דאני.

ומן הדין היא מקודשת לשני, שהרי מספק לא תפסו קידושי הראשון, שהיא בחזקת שלא נתקדשה לו.

וכיון דאסר לה מר, רבה, לצרה לייבומי ונהיינו, לפי הסברו של רבה בטעם המשנה,

עצמו את אחותה, או אם יבוא אחר ויקדש אותה.

אמר ליה אביי: **אי הכי**, שאפשר לתקן חומרא ולא לחשוש לתקלה, היות ואנשים רואים את החילוק בין חליצה ליבום.

גירושין נמי, ליתני במשנתנו ל"ספק גירושין" במשנה, בצורה דומה ל"ספק קידושין", ככגון שזרק את הגט ספק קרוב לו ספק קרוב לה, **וליצרבה חליצה לחומרא**.

ואין לחשוש שתביא החומרא לקולא, שיטעו האנשים לחשוב מכך שהיא חולצת, שגירושי הערוה גירושין גמורים הם, כי אם לא היו גירושין גמורים הרי היא צרת ערוה שאינה צריכה חליצה.

ומכח הטעות הזאת, שיחשבו שגרושיה הם גירושין גמורים, הם יבואו לידי מכשול: שאם אחר הגירושין האלה, יקדש אותה אדם אחד, ואחר כך יחזור אותו אדם ויקדש את אחותה, יחשבו אנשים שקידושי אחותה אינם קידושין, לפי שתפסו לו הקידושין באחותה הראשונה.

ואילו לפי האמת, אשה זו אינה גרושה, וקידושיו בה אינן קידושין, וקידושי אחותה הם קידושין. ונמצא שמכח הטעות הזאת נתיר אשת איש לשוק.

אין לחשוש לכך, היות **ומידע ידעי** אינשי, מכך שצרתה אינה מתייבמת, דהחליצה שלה היא רק **חומרא בעלמא הוא**, ואין גירושי הערוה גירושין!

ומדוע לא שנה התנא במשנה "ספק גירושין" בדומה ל"ספק קידושין"?

אמר ליה רבה: חששו חכמים **שאם אתה אומר** להחמיר, שצרת ערוה של ספק גירושין **חולצת**, יבואו לומר שהיא גם **מתייבמת**.

ויבואו לייבם צרת ערוה, ונמצאת מכשילם באיסור כרת.

שהרי לפי האמת, שמעמידים את הערוה, המגורשת בספק גירושין, על חזקתה שהיא אינה מגורשת, אלא היא אשת איש, הרי הצרה היא צרת ערוה, ואסורה על היבם באיסור כרת של אשת אח.

אמר ליה אביי: **הכא נמי**, בספק קידושין של הערוה, יש לך לחוש, **שאם אתה אומר חולצת**, יבואו לומר שהיא גם **מתייבמת**!

והרי יתכן שקידושיה קידושין, והיא צרת ערוה!

אמר ליה רבה: **ותתייבם, ואין בכך כלום**, היות **ואחזקה** שאין היא צרת ערוה **קא קיימא**.

איתיביה אביי לרבה קושיה נוספת:

שנינו לקמן: מי שהיה נשוי שתי נשים, נכרית ובת אחיו, **ונפל הבית עליו ועל אשתו** שהיתה **בת אחיו**. ומתו שניהם.

ונשארה הנכרית, שהיתה צרתה של בת אחיו, והיא נופלת עתה ליבום, **ואין ידוע איזה מהם מת ראשון**:

האם הבעל מת ראשון ואחריו בת אחיו, ונמצא שבת אחיו נפלה יחד עם הנכרית

ליבום, וכיון שבת אחיו היא בתו של היבם, והיא ערוה עליו, פטורה הנכרית, צרתה, מהחליצה ומן היבום.

או שמא בת אחיו מתה ראשונה, ובעלה אחריה, ונמצא שבשעת מיתת אחיו אין הנכרית צרת בתו של היבם, לפי שמתה בתו לפני מיתת אחיו, ואין צרת ערוה אלא בשעת מיתה, והרי היא ראויה להתייבם.

כיון שהדבר ספק, הרי היא צרתה חולצת ולא מתייבמת.

ואמאי היא חולצת ולא מתייבמת?

לשיטתך, הכא נמי נימא: אשה זו, הנכרית, לפני שנפל הבית על בעלה ועל צרתה, בחזקת היתר לשוק עומדת, כצרת ערוה.

ומספק, שמא מתה צרתה לפני בעלה, אתה בא לאוסרה.

העמידנה על חזקתה, שהיא מותרת להנשא לשוק, ואל תאסרנה מספק!

וכי תימא הכא נמי גזרו עליה לחומרא שתהא חולצת ולא מתייבמת.

אי אפשר לתרץ כך, כי חומרא דאתי לידי קולא הוא.

שאם אתה אומר חולצת — מתייבמת!

ואם תתייבם נמצאת פוגע בצרת ערוה, האסורה בכרת!

אמר ליה רבה: גירושין, דשכיחי, שהם דבר רגיל, גזרו בהו רבנן שלא להחמיר לחלוץ לצרת הערוה כאשר התגרשה הערוה בגירושי ספק, מחמת החשש שאם אתה

אומר חולצת, יבואו לטעות ולומר שהיא גם מתייבמת.

אבל מפולת, דלא שכיחי, שאין רגילות שימותו אנשים במפולת — לא גזרו בהו רבנן שלא להחמיר עליה להצריכה חליצה מספק, מחמת החשש שאם אתה אמר חולצת יאמרו שהיא גם מתייבמת, אלא הצריכה חליצה, לחומרא.

אי נמי, יש לחלק חילוק אחר:

גירושין, דקיימא ערוה, שהערוה קיימת לפנינו, דקא מוכח, הכל רואים שיש כאן ערוה, ובכל זאת צרתה — קמצרכת לה חליצה.

אמרי אינשי: קמו ביה רבנן בניטא, הוברר לחכמים דגט זה של הערוה, גיטא מעליא הוא, וצרתה אינה צרת ערוה, ולכן היא אינה יוצאת מבלי חליצה.

ומכח טעות זאת אתו יבואו לייבומי לצרה, בעוד שלפי האמת היא צרת ערוה.

אבל מפולת — מי קמו בהו רבנן במפולת? וכי יכולים חכמים לדעת מי מת במפולת קודם?

ולכן אם יצריכה חכמים חליצה, לא יבואו לומר שהיא אינה צרת ערוה ולייבמה, אלא ידעו הכל שרק לחומרא, מחסרון ידיעה מי מת קודם, הצרכנוה חליצה.

ועדיין מקשה הגמרא: וכי גבי גירושין מי לא תנן שהחמירו בה לחלוץ, ולא חשו לומר ש"אם אתה אומר חלוצת, [היא גם] מתייבמת!?

והתנן במסכת גיטין [עח ב]: היתה עומדת

היתה המתגרשת ערוה על היבם, הרי צרתה חולצת ולא מתייבמת, ואין לחוש ש"אם אתה אומר חולצת, [היא גם] מתייבמת".

ומשנינן: **הא איתמר עלה**, על משנה זו:

רבה ורב יוסף, דאמרי תרווייהו: **הבא**, המשנה במסכת גיטין — **בשתי כיתי עדים עסקינן**.

כאשר כת **אחת אומרת קרוב** לה היה הגט, וכת **אחת אומרת קרוב** לו היה הגט.

וכיון שיש לנו שתי עדויות סותרות, שאחת מהן אומרת שהיו כאן גירושין והשניה אומרת שאין כאן גירושין, אי אפשר להעמידה על חזקתה שאינה מגורשת, כי חזקה מבררת את הספק במקום שאין עדים, אבל היא לא יכולה לברר את הספק במקום שיש עדים האומרים שחל שינוי בחזקה.

ואף על פי שיש כת עדים הסותרת אותה, עדיין הדבר ספק.

דחיה ליה גירושי הערוה **ספיקא דאורייתא**, ולכן חייבת צרת הערוה חליצה מספק מן התורה.

ואין זה חומרא בעלמא, עד שנוכל לומר שאין להצריכה חליצה מחמת הטעם ש"אם אתה אומר חולצת, [היא גם] מתייבמת".

ואילו **מתניתין דהבא**, אם נרצה להעמידה בספק גירושין כמו בקידושין, נצטרך להעמידה **בכת אחת** של עדים, שעד אחד אומר שהיה הגט קרוב לו, ועד שני מכחישו ואומר שהיה הגט קרוב לה.⁽¹⁾

אשתו **ברשות הרבים**, וזרקו לה את הגט ברשות הרבים —

אם היה הגט קרוב לה — **מגורשת**.

ואם היה הגט קרוב לו — **אינה מגורשת**.

ואם היה הגט **מחצה על מחצה** — **מגורשת ואינה מגורשת**.

ואמרינן: למאי הלכתא, כמה מתבטא הדין במחצה על מחצה שהיא "מגורשת ואינה מגורשת"?

מצד אחד אמרינן שהיא מגורשת —

דאי כהן הוא בעלה, אסורה ליה לקיימה תחתיו, מספק, שמא היא מגורשת.

ומצד שני אמרינן שהיא אינה מגורשת —

ואי ערוה על היבם היא, ומת הבעל אחר הגירושין המסופקים — **צרתה בעיא חליצה**, שמא הערוה אינה מגורשת.

ולא אמרינן העמידנה לערוה על חזקתה שאינה מגורשת, וצרתה היא צרת ערוה בודאי, ואל תחמיר להצריכה חליצה, לפי **ש"אם אתה אומר חולצת**, [היא גם] **מתייבמת!**

ואם כן, תיקשי, כיון שגם לגבי ספק גירושין מצינו שהחמירו בה לחלוץ, ולא חשו לכך ש"אם אתה אומר חולצת, היא גם] מתייבמת" — מדוע לא שנינו במשנתנו בספק גירושין דוגמת ספק קידושין, שזרק את הגט ספק קרוב לו ספק קרוב לה, שאם

1. רש"י מבאר שהכת האחת היא שני עדים, שכל אחד מהם מכחיש את השני. אך הרשב"א מקשה על

ועד אחד המוכחש על ידי עד שני אינו מונע להעמיד דבר על חזקתו, ולכן יש להעמיד את צרת הערוה על חזקתה, שהיא חזקת היתר לשוק.

וכיון דהוי ליה ספק גירושין כזה רק בגדר "ספיקא דרבנן", היות ומן התורה מעמידים אותה על חזקת היתר לשוק, אין להחמיר להצריך את צרתה חליצה, מהטעם ש"אם אתה אומר חולצת, [היא גם] מתייבמת". ולכן, לא שנינו לספק גירושין שכזה במשנתנו.

ובכך חלוקים קידושין מגירושין.

כי כאשר יש ספק בקידושי הערוה מחמת הכחשת עד כנגד עד, יש לנו להעמיד את צרת הערוה בחזקת היתר ליבם, ולומר שאינה צרת ערוה. אלא, שאנו מחמירים בה שתחלוץ ולא תתייבם. ואין לחשוש שמא יבוא הדבר לידי מכשול ש"אם אתה אומר חולצת, [היא גם] מתייבמת", כי אכן מעיקר הדין היא מתייבמת.

אבל בספק גירושין של הערוה, יש להעמיד את צרתה בחזקת היתר לשוק, ואין להחמיר בה להצריכה חליצה, כי יכול הדבר להביא בה לידי מכשול ש"אם אתה אומר חולצת, [היא גם] מתייבמת", וכאן היבום הוא מכשול באיסור כרת, שהרי החזקה אומרת שהיא צרת ערוה!

ומוכיחה הגמרא: וממאי דמתניתין דהכא צריך להעמידה בכת אחת, של עד המכחיש עד?

דומיא דקדושין — מה קדושין מדובר בכת אחת, אף גרושין בכת אחת.

אלא שיש לתמוה: וקדושין גופיהו — ממאי דבכת אחת של עד נגד עד מדובר בה?

דלמא בב' כיתי עדים המכחישות זו את זו עסקינן!?

ומתרצת הגמרא: אי בב' כיתי עדים המכחישות זו את זו עסקינן, למה תחלוץ הצרה ולא תתייבם?

נעמידנה בחזקתה שהיא מותרת ליבם, ואם כן, תתייבם, ואין בכך כלום!

אלא בהכרח, שמדובר בכת אחת של שני עדים, באופן שעד אחד המכחיש עד אחד, ולכן יש לחשוש שמא נתקדשה הערוה, ולכן תחלוץ צרתה ולא תתייבם.

ותמהה הגמרא: כיצד יתכן לומר שבהכחשת שתי כתות עדים תתייבם, ואין בכך כלום!?

ושאלת הגמרא היא בסגנון של ממה נפשך,

שיש כאן זריקת כסף לשם קידושין, אלא שמכחשים זה את זה אם היה הכסף קרוב לו או לה, שומעים את דברי שניהם שהיתה כאן זריקת כסף מסופקת, ואסורה מדרבנן.

דבריו, שאין עד אחד נאמן בדבר שבערוה כלל, ומדוע שיהיה בעקבות עדותו ספיקא דרבנן, ולא נעמיד לכתחילה על החזקה גם לרבנן.

ובשיעורי רבי שמואל אות רי"ג תירץ, שסברת רש"י היא, שהואיל ושני העדים מעידים

ותו, בשתי כיתי עדים בגירושין נמי תיקשי, מדוע אתה מצריכה חליצה לצרת הערוה מחמת החשש שמא נתגרשה הערוה?

והרי בכל תרי ותרי כשיש חזקה, רק ספיקא דרבנן היא, כיון שמן התורה מעמידים על החזקה במקום ששתי כתי עדים מכחישות זו את זו!

דמדאורייתא אמרינן: אוקי תרי, את שני העדים שאומרים נתגרשה, לבהדי מול תרי, שני העדים שאומרים לא נתגרשה, ואשה, צרת הערוה, אוקמה אחזקה של היתר לשוק!

ומדוע אתה אוסרה מכח "ספק דרבנן" של גירושי הערוה עצמה.

והראיה שתי ותרי הוא ספיקא דרבנן, ומדאורייתא מעמידים על חזקה, מידי דהוה, כמו שמצינו אנכסי דבר שטיא, בנכסיו של אדם שנקרא "בר שטיא", שלעתים הוא היה שוטה, ולעתים הוא היה בר דעת.

דבר שטיא, זבין נכסי, מכר את נכסיו, מקרקעין.

אתו בי תרי, באו שני עדים ואמרי: כשהוא חלים, בריא בנפשו, זבין, מכר את נכסיו, וקנה הלוקח.

ואתו בי תרי אחריני, ואמרו כשהוא שוטה זבין, ואין מכרו של שוטה מכר, ולא קנה הלוקח את הקרקע!

ואמר רב אשי: אוקי תרי להדי תרי, העמד עדות שנים מול עדות השנים שנגדם. (2)(3)

מה הוא הדין בכל ספק הכחשה של שתי כתי עדים [הנקרא בקצרה "תרי ותרי"] במקום שיש חזקה:

האם "תרי ותרי" במקום חזקה הוא ספיקא דאורייתא, שנשאר הספק מן התורה ואין החזקה מכרעת בו, כי במקום הכחשת עדים אין החזקה קובעת.

וכמו שאמרה הגמרא לעיל, שרבה ורב יוסף העמידו את המשנה בגיטין בשתי כתי עדים המכחישים זו את זו "דהוי ליה ספיקא דאורייתא".

או ש"תרי ותרי" במקום חזקה הוא ספיקא מדרבנן, שמן התורה מעמידים את הדבר על חזקתו, אלא שחכמים החמירו לאסור מספק:

א. אם נאמר שתי ותרי ספיקא דאורייתא, כפי שסבורים רבה ורב יוסף, תיקשי:

הרי קיימי שני עדים, וקאמרי שהיה כסף הקידושין קרוב לה, ונתקדשה הערוה, וצרתה היא צרת ערוה, האסורה באיסור כרת על היבם, ואילו את אמרת "תתייבם ואין בכך כלום"?!²

והרי כשיש לנו הכחשה בין שתי כתי עדים, נשאר הספק מן התורה, ואין מקום לחזקה להכריע כשהספק שלפנינו הוא משום שיש לנו סתירה בדברי העדים!

ב. הרי יש להוכיח שתי ותרי הוא רק ספיקא דרבנן, ומן התורה מסתמכים על חזקה גם במקום תרי ותרי, ולכן תיקשי:

² "מוחזק", שקובעים את המוחזק לפי חזקת המרא קמא, ומי שבא להוציא מיד המוחזק, עליו

2. קונטרס הספיקות [כלל א] דן בשאלת האחרונים אם חזקת מרא קמא היא דין